

ДЖОУЗЕФ КОНРАД ПРЕДЕН ПОСТ НА ПРОГРЕСА

Превод от английски: Васил Антонов, 1981

chitanka.info

I

Двама бели отговаряха за търговската станция. Кайер, началникът, беше нисък и дебел; Карлие, помощникът му, беше висок, с голяма глава и доста широк торс върху чифт дълги тънки нозе. Третият човек от състава на станцията беше един негър от Сиера Леоне, който твърдеше, че се казва Хенри Прайс. Неизвестно по каква причина обаче туземците надолу по реката го бяха прекръстили Макола и той си остана с това име по време на всичките си скитания из страната. Говореше английски и френски с напевен акцент, пишеше красиво, разбираше от счетоводство и дълбоко в душата си таеше почит към злите духове. Жена му беше негърка от Луанда, много едра и много шумна. Три деца се търкаляха на слънце пред вратата на неговото схлупено, подобно на навес жилище. Макола, пестелив на думи и непроницаем, презираше двамата бели. Той отговаряше за един малък, построен от глина и покрит с изсушена трева склад и претендираше, че води точен отчет за мънистата, памучното платно, червените кърпи, медната тел и другите търговски стоки, заключени там. На къс разчистена земя от територията на станцията, близо до склада и колибата на Макола, се издигаше още само една голяма постройка. Тя беше изградена от тръстикови стъбла и бе опасана с веранда. Имаше три стаи. Средната от тях беше нещо като всекидневна, с две грубо сковани маси и няколко табуретки около тях. Другите две стаи бяха спалните на белите хора. Единствената мебел във всяка от тях се състоеше от по едно сковано от дъски легло и мрежа за комари. Дъсченият под беше осеян с личните вещи на двамата мъже: отворени полупразни кутии, изпокъсани дрехи, вехти ботуши; неща мръсни и изпотрошени, неща, които по един неведом начин винаги съпровождат живота на немарливите. Недалеч от тези постройки имаше и още едно жилище. Там, под висок и силно килнат настрани кръст, лежеше човекът, който беше поставил началото на всичко наоколо, който беше планирал и надзиравал раждането на този преден пост на прогреса. В родината си той беше един неуспял

художник, който, уморен да преследва славата с празен стомах, беше дошъл тук. Беше първият началник на станцията. Макола бе наблюдавал с обичайното си безразличие от рода на „Знаех си аз“ как треската бе изцедила последните жизнени сокове на енергичния художник. Известно време след това бе живял единствено с грижите за своето семейство, счетоводните си книги и Злия дух, който владее земите отсам екватора. Той добре се оправяше с божеството си. Вероятно го беше умилостивил с обещания за още бели хора за в бъдеще, с чиито съдби да си играе. Във всеки случай директорът на Голямата търговска компания, който пристигна с параход, наподобяващ огромна кутия от сардини с издигнат върху нея навес с плосък покрив, намери станцията в добро състояние, а Макола — все така усърден и тих както преди. Директорът издигна кръста над гроба на първия агент и назначи Кайер за началник на станцията. Карлие беше определен за негов помощник. Директорът бе делови и строг човек, но обичаше понякога, макар и твърде неусетно за околните, да си прави мрачни шеги. Той държа реч пред Кайер и Карлие, като изтъкна перспективния характер на тяхната станция. Най-близкият търговски пост се намирал на около триста мили оттук. Това бил един изключителен шанс за тях да се отличат и да спечелят процент от печалбата в търговията. Назначаването му тук било направо услуга за новаци в тази област. Кайер се трогна почти до сълзи от любезността на своя директор. Щял, заяви той, като призове на помощ всичките си сили, да се постарее да оправдае високото доверие и т.н., и т.н. Беше служил в Управлението на телеграфите и умееше да се изразява правилно. Карлие, бивш подофицер от кавалерията на една армия, чиято безопасност беше гарантирана от няколко европейски сили, не се учуди толкова на щедростта. Ако ще има комисиони, толкова по-добре; и като прокара смръщен поглед над реката, гората, непроходимата дива растителност, наречена буш, която сякаш откъсваше станцията от останалата част на света, процеди през зъби:

— Скоро всичко ще стане ясно.

На следния ден, като остави няколко бали памучно платно и още толкова сандъци с провизии на брега, наподобяващият сарделена кутия параход отплава, за да се върне едва след половин година. От палубата директорът докосна с пръсти фуражката си за поздрав към двамата

агенти, които стояха на брега и размахваха шапки, а после, на път за каютата си, се обърна към един стар служител на компанията и каза:

— Виж тези двама идиоти. Трябва да са се побъркали у дома, за да ми пращат такива екземпляри. Заръчах им да засадят зеленчукова градина, да построят нови складове и ограда и да направят малък кей за акостиране. Обзалагам се, че няма да направят нищо! Те нямат представа как да започнат. Винаги съм считал станцията на тази река за абсолютно безполезна, а пък тези двамата съвсем ѝ прилягат!

— Животът в станцията ще ги закали — каза опитният стар служител с кротка усмивка.

— Във всеки случай се отървах от тях за шест месеца — отвърна директорът.

Двамата мъже проследиха с поглед парахода до завоя, а след това се спуснаха, хванати за ръце, по склона към станцията. Бяха прекарали много малко време в тази необятна и мрачна страна, а и до този момент винаги в компанията на други бели хора, под надзора и грижите на началниците си. И сега, неспособни да усетят неуловимото за тях влияние на заобикалящата ги природа, внезапно останали лице в лице с този див свят, се почувствуваха безпомощни и много самотни; този див свят, който им ставаше все по-чужд и неразбираем с кипящия в него живот, с чиито загадъчни форми те имаха първите си срещи. Новите служители на компанията бяха две съвсем незначителни и неспособни личности, чието съществуване бе възможно единствено с помощта на висшата организираност на цивилизованата тълпа. Много малко хора съзнават, че техният живот, дълбоката същност на характера им, способностите и дързостта им са израз на тяхното самовнушение в условията на сигурност на средата, в която живеят. Смелостта, спокойствието, увереността; чувствата и принципите; всяка голяма или скромна мисъл принадлежи не на отделната личност, а на тълпата, тази тълпа, която сляпо вярва в непоклатимата мощ на своите институции и морални устои, в силата на своята полиция и своето мнение. Но допирът с дивото в неговия чист и суров вид, с примитивната природа и примитивния човек всява внезапен и дълбок смут в душата. Към усещането, че си единствен представител от своя вид, към ясното съзнание за самотата на собствените си мисли и чувства, към отрицанието на обичайното, вдъхващо сигурност, се прибавя утвърждаването на необикновеното, което носи опасност,

усещането за неща неясни, неподдаващи се на контрол и отблъскващи, чиято обезпокояваща намеса възбужда въображението и поставя на изпитание цивилизованата нервна система както на глупавите, така и на мъдрите.

Кайер и Карлие вървяха ръка за ръка, като се притискаха един в друг, подобно на деца в тъмното; изпитваха онова не съвсем неприятно усещане за опасност, което човек е склонен да приема повече, като плод на въображението си. И двамата се стараеха да разговарят с фамилиарен тон.

— Станцията ни е чудесно разположена, нали? — каза единият.

Другият се съгласи ентусиазирано, като се впусна в подробна възхвала на прелестите на станцията. Малко след това минаха край гроба.

— Бедният човечец — каза Кайер.

— Треската го е уморила, нали? — промърмори Карлие, като се спря.

— Ами да — отвърна с нотка на възмущение в гласа си Кайер. — Разбрах, че той съвсем неразумно се е излагал на слънце. Всички твърдят, че климатът тук съвсем не е по-лош от нашия, стига човек да не прекалява със слънцето. Чуваш ли, Карлие? Аз съм началникът тук и ти забранявам да се показваш на слънце!

Опитът му да се възползва от правата си беше мним, но той влагаше съвсем сериозен смисъл в думите си. Мисълта, че може би ще се наложи да погребее Карлие и да остане сам, го накара да потръпне вътрешно. Изведнъж той почувствува, че този Карлие е много по-скъп за него тук, в сърцето на Африка, отколкото един роден брат, където и да е другаде. Карлие в тон с шегата отдаде чест по военному и отвърна отсечено:

— На вашите заповеди, господине!

След това избухна в смях, тупна Кайер по рамото и извика:

— Ще я караме по-леко тук! Няма да се напругаме много и ще събираме слоновата кост, която диваците ще носят. Това място също си има своите добри страни, нали?

И двамата се изсмяха на висок глас, докато Карлие си мислеше: „Този нещастник Кайер толкова е дебел и болнав. Ще бъде ужасно, ако се наложи да го погребвам тук. Достоеен е за уважение...“

Още преди да стигнат верандата на своя дом, те вече се обръщаха един към друг с „драги приятелю“.

През първия ден проявиха голяма активност, като се щураха насам-натам, грабнали чукове, пирони и червена басма. Поставиха пердетата и придадоха на дома си по-уютен и приветлив вид — бяха изпълнени с желанието да направят новия си живот тук удобен и приятен. За тях това беше непосилна задача. За да се заеме успешно дори с чисто материалните житейски проблеми, човек трябва да притежава по-силно присъствие на духа и повече кураж, отколкото си въобразяват обикновено хората. Едва ли можеше да се намерят други две същества, по-неподготвени за подобна борба. Обществото, не поради някаква особена проява на нежност, а по силата на странните си закони, се беше погрижило да не натовари тези двама мъже с бремето да мислят самостоятелно, да проявяват инициатива, да посрещат без страх нещата извън рутината на ежедневието; обществото им беше забранило да притежават подобни способности, и то под заплахата от смъртно наказание. Можеха да оцелеят само при условие, че се превърнат в машини. И сега, освободени от опеката на хора с писалки на ушите или със златни ширити по ръкавите, те се чувствуваха като онези доживотни затворници, които, напуснали килиите си след дълги години затвор, не знаят какво да правят със свободата си. Те не знаеха как да използват уменията си, тъй като и двамата, лишени от всякакъв опит, не бяха в състояние да мислят самостоятелно.

След първите два месеца Кайер започна често да повтаря:

— Ако не беше Мели, никой не можеше да ме накара да дойда тук.

Мели беше дъщеря му. Той беше напуснал поста си в Управлението на телеграфите, макар че в продължение на седемнадесет години там му беше много добре, за да дойде тук и да спечели зестра за детето си. Жена му беше починала и сега Мели растеше под грижите на сестрите му. Беше му мъчно за улиците, тротоарите, кафенетата, старите приятели; за всички неща, които беше свикнал да вижда в ежедневието си; за всички мисли, които познатите неща му навяхаха — безгрижните, монотонни и успокояващи мисли на държавен служител; беше му мъчно за интригите, за дребните ежби, за безобидната злоба и малките шеги на учрежденските канцеларии.

— Ако имах малко по-свестен зет — казваше Карлие, — ако той беше човек със сърце, сега нямаше да съм тук.

Той беше напуснал армията и беше така опротивял на семейството си с мързела и нахалството си, че зет му, доведен до отчаяние, успя с нечовешки усилия да му издействува назначение в Компанията като второстепенен агент. Тъй като нямаше пукната пара в джоба си, Карлие беше принуден да приеме този начин на препитание веднага щом му стана ясно, че няма какво повече да изкопчи от роднините си. Той, както и Кайер, тъгуваше за предишния си живот. Тъгуваше за звънтенето на сабята и шпорите в приятните следобедни часове, за казармените остроумия, за момичетата по градовете, където е бил на гарнизон; освен това душата му явно бе разяждана от някаква мъка. Имаше вид на човек, с когото са злоупотребили. Това го правеше да изглежда понякога замислен. Но двамата се погаждаха добре в съюза си на несъобразителност и мързел. И двамата не си мърдаха пръста за нищо, абсолютно за нищо, и се наслаждаваха на леността си, за която им плащаха. Не след дълго и двамата започнаха да изпитват нещо като привързаност един към друг.

Живееха като слепци в голяма стая и съзнанието им възприемаше само тези неща, с които влизаха в контакт (дори и тях само частично), като не успяваха да вникнат в общия смисъл на заобикалящия ги свят. Реката, гората, цялата огромна и кипяща от живот земя им изглеждаха излишни и безсмислени. Дори яркото слънце не можеше да ги развълнува. Пред погледа им се появяваха и изчезваха неща, които им се струваха безцелни и несвързани. Реката сякаш идваше отникъде и отиваше наникъде. Тя носеше водите си през едно празно пространство. От това празно пространство понякога се появяваха лодки и мъже с копия в ръце изпълваха двора на станцията. Те бяха голи, с черна лъскава кожа, окичени със снежнобели раковини и блестяща медна тел и имаха съвършени крайници. Издаваха грубовати, клокочещи звуци, когато говореха, движеха се с достойнство и хвърляха светкавични диви погледи с неспокойните си, вечно подвижни очи. Тези воители клякаха в три или четири дълги редици пред верандата и чакаха, докато вождовете им се пазаряха в продължение на часове с Макола за някой бивник. Кайер седеше на стола си и наблюдаваше тази церемония с неразбиращ поглед. Без да

отделя вторачените си кръгли сини очи от тях, той подвикваше на Карлие:

— Ето виж! Погледни онзи там и другия вляво. Виждал ли си някога подобна мутра? Боже, какво същество!

Карлие, затъкнал между зъбите си къса дървена лула, напълнена с местен тютюн, се изпъчваше самодоволно, засукваше мустаци и като обхождаше воините с високомерен поглед, изричаше:

— Чудесни животни. Донесоха ли слонова кост? Да? Тъкмо навреме. Виж мускулите на оня там, третия от края. Не бих искал такъв да ме цапне по носа. Отлични ръце, но краката им под коляното нищо не струват. Никакви кавалеристи не става от тях.

И след като поглеждаше със задоволство собствените си прасци, той винаги приключваше с думите:

— А пък как смърдят! Ей, Макола! Я отведи това стадо към фетиша!

Складът на всяка станция се наричаше „фетиш“ — вероятно заради духа на цивилизация, който криеше в себе си. И Карлие допълваше:

— Дай им там малко от боклуците, които държиш в него. Искам да го видя пълен със слонова кост, а не с разни парцали.

Кайер кимаше одобрително.

— Точно така, точно така! Идете и довършете преговорите си там, господин Макола. Ще дойда, когато сте готов, за да претегля бивника. Трябва много да внимаваме.

След това се обръщаше към другаря си:

— Тези хора са от племето, което живее надолу по реката; доста са благоуханни. Спомням си, че вече са идвали тук веднъж. Чувате ли врявата? С какви неща трябва да се примирява човек в тази кучешка страна! Главата ми ще се пръсне!

Подобни доходоносни посещения бяха рядкост. В продължение на цели дни двамата пионери на търговията и прогреса наблюдаваха празния си двор в потрепващата мараня на сипещата се слънчева жар. В подножието на високия бряг реката тихо и спокойно влачеше блесналите си води. По пясъчните острови наред течението хипопотами и алигатори, налягали един до друг, се припичаха на слънце. Огромни гори, ширнали се във всички посоки и притиснали малкото разчистено пространство на търговската станция, спотайваха в

дебрите си съдбоносните форми на своя фантастичен живот и се извисяваха в дълбоката тишина на безмълвното си величие. Двамата не разбираха нищо и не се интересуваха от нищо освен от отминаването на дните, които ги деляха от завръщането на парахода. Техният предшественик беше оставил няколко изпокъсани книги. Започнаха да четат тези овехтели романи и тъй като никога преди не се бяха занимавали с подобна дейност, новото им занимание събуди в тях жив интерес. За известно време дългите им дни бяха изпълнени с безконечни и безсъдържателни дискусии за сюжетите и героите. В сърцето на Африка те се запознаха с Ришелъо и Д'Артанян, Ястребовия поглед и дядо Горио и с още много други. Всички тези литературни герои станаха обект на одумване, сякаш бяха истински техни познати. Отхвърляха добродетелите им, подлагаха на съмнение мотивите им, омаловажаваха успехите им, възмущаваха се от двуличието им или пък се съмняваха в смелостта им. Описанията на престъпления ги изпълваха с възмущение, докато по-лиричните пасажии ги трогваха дълбоко. Карлие се покашляше и казваше със суров войнишки глас:

— Какви врели-некипели!

Кайер, с плувнали в сълзи очи, с треперещи бузи, потриваше плешивото си теме и заявяваше:

— Това е прекрасна книга. А пък аз нямах и представа, че са съществували такива умни хора по света.

Намериха и няколко стари вестника от родината си. В един от тях пишеше за това, което вестникът беше благоволил да нарече „Нашата колониална експанзия“. Тонът на написаното беше приповдигнат и ентузиазизиран. Там се говореше надълго и нашироко за правата и задълженията на цивилизования свят, за свещения характер на процеса на цивилизация, като се възхваляваха заслугите на тези, които всеотдайно проправяха пътя на светлината, вярата и търговията към по-мрачните краища на света. Карлие и Кайер четяха, чудеха се и в крайна сметка започнаха да гледат на себе си с по-добро око. Една вечер Карлие махна с ръка наоколо и каза:

— След сто години тук може би ще има град. Кейове, складове, казарми и... кафенета с билиард. Цивилизация, приятелю мой, добродетели — изобщо всичко. И тогава хората ще четат, че две добри

души, Кайер и Карлие, са били първите цивилизовани хора, които са живели на това място.

Кайер кимна утвърдително:

— Да, подобни мисли карат човек да се чувства по-леко.

Те като че ли бяха забравили за мъртвия си предшественик, но в една ранна утрин Карлие излезе навън и заби кръста здраво в земята.

— Завиваше ми се свят, когато минавах оттам — обясни той на Кайер, когато закусваха. — Толкова беше наклонен на една страна, че просто ми се завиваше свят. Затова го изправих и го забих здраво. Съвсем здраво. Увиснах с две ръце на него. Сега няма да помръдне. Хубава работа свърших.

От време на време идеше да ги навести Гобила. Той беше вождът на съседните села. Беше побелял дивак, слаб и черен, с парче бяло платно, опасно около бедрата му, а на раменете си беше праметнал омърсена кожа от пантера. Когато ходеше, мършавите му нозе правеха дълги крачки, а в ръце размахваше жезъл, дълъг колкото самия него; щом влезеше в общата стая на станцията, прилякваше вляво от вратата. Оставаше там и наблюдаваше Кайер, като по някое време започваше да държи реч, абсолютно неразбираема за неговия слушател. Понякога Кайер, без да прекъсва заниманията си, подхвърляше с добродушен тон:

— Как си, приятелю? — при което и двамата се усмихваха любезно един на друг.

Кайер и Карлие изпитваха някаква симпатия към този стар и непонятен човечец и го бяха нарекли Татко Гобила. Имаше нещо бащинско в отношението на Гобила, който, изглежда, питаеше любов към всички бели хора. На него му се струваше, че те до един са много млади и че си приличат като две капки вода (освен по ръст), като беше убеден, че те всички са братя и надарени с безсмъртие. Смъртта на художника, който беше първият бял човек, влязъл в по-близък допир с него, не разколеба вярата му в това, защото Гобила бе напълно сигурен, че белият чужденец само се преструва на мъртъв и че е влязъл в гроба нарочно, по силата на някакво свое тайнствено намерение, за което беше безсмислено да се разпитва. Може би това беше пътят към дома му? Във всеки случай тези двама тук бяха негови братя и той прехвърли върху тях странната си обич. В известно отношение двамата бели споделяха неговите чувства. Карлие често го потупваше по гърба

и не без удоволствие палеше клечки кибрит за радост на Гобила. Кайер пък с готовност му даваше да си смръкне от шишенцето с амоняк. Накратко казано, те се държаха с него точно така, както и другият бял човек, който се беше скрил в една дупка в земята. Дватамата бели не излизаха от ума на Гобила. Може би те бяха едно и също същество с другия, или поне единият от тях. Той не можеше да намери отговора на този тайнствен въпрос, но винаги беше дружелюбно настроен. В резултат на тази дружба всяка сутрин жените от селото на Гобила се промъкваха в редица по една сред тръстиките и носеха в станцията птици и сладки картофи, палмово вино, а понякога и цяла коза. Компанията никога не осигуряваше станцията с достатъчно количество провизии и агентите се нуждаеха от тези местни доставки, за да преживяват. Получаваха ги в резултат на добрата воля на Гобила и живееха добре. От време на време единият от тях пламваше в треска, а другият се грижеше за него с трогателно внимание. Не обръщаха голямо внимание на това. Подобни пристъпи водеха до отслабване и им придаваха измъчен вид. Очите на Карлие хлътнаха и той стана раздразнителен. Лицето на Кайер се източи, кожата му се отпусна, а видът му се влошаваше още повече от куполообразния корем. Но тъй като бяха постоянно заедно, те не забелязваха промените, които постепенно настъпваха у тях — промени физически и душевни.

Така изминаха пет месеца.

Наскоро след това, когато една сутрин Кайер и Карлие се бяха отпуснали на столовете си под верандата и си говореха за приближаващото завръщане на парахода, от гората се появи група въоръжени мъже и се насочи към станцията. Те явно не принадлежаха към местното население. Бяха високи, стройни, облечени строго от горе до долу в сини наметала с ресни и носеха на дясното си рамо мускети. Макола прояви признаци на вълнение и изскочи от склада (където стоеше по цял ден), за да посрещне посетителите. Те влязоха в двора и го обходиха с втренчени и смръщени погледи. Вождът им, силен и решителен негър с кървясали очи, застана пред верандата и произнесе дълга реч. Тя беше придружена с много жестове, а краят ѝ настъпи съвсем неочаквано.

Имаше нещо в интонацията, в звученето на дългите изречения, което смути двамата бели. Речта му събуди у тях спомена за нещо не съвсем познато, но все пак близко до речта на цивилизованите хора. Тя

напомняше един от онези невероятни езици, които понякога чуваме насън.

— Що за език! — учуди се Карлие. — В първия момент си помислих, че този приятел се опитва да говори на френски. Но това е съвсем различно от всичко, което сме чували досега.

— Точно така — отвърна Кайер. — Ей, Макола, какво разправя този? Откъде са? Какви са?

Но Макола, който пристъпваше от крак на крак, сякаш беше стъпил на горещи въглени, отговори набързо:

— Не знам. Те идва от много далеч. Може би госпожа Прайс разбере тях. Може лоши хора.

След като изчака малко, вождът троснато каза нещо на Макола, който поклати отрицателно глава. След това вождът се огледа и като забеляза колибата на Макола, влезе в нея. Миг след това оттам долетя с голяма сила гласът на госпожа Макола. Останалите непознати — те бяха шестима — се разходиха спокойно наоколо, надзърнаха през вратата на склада, скупчиха се около гроба, посочиха с разбиране към кръста и, общо взето, се чувствуваха като у дома си.

— Не ми харесват тези приятелчета, Кайер. Трябва да са от крайбрежието, защото имат огнестрелно оръжие — мъдро отбеляза Карлие.

Посетителите не се понравиха и на Кайер. За пръв път и двамата осъзнаваха, че живеят в обкръжение, където необикновеното може да носи опасности, и че на земята не съществува никаква външна сила, която да застане между тях и неговите проявления. Обзе ги безпокойство, те влязоха вътре и заредиха револверите си. Кайер каза:

— Трябва да наредим на Макола да им каже да напуснат станцията преди залез-слънце.

Непознатите си заминаха следобед, след като се нахраниха с ястието, което им бе приготвила госпожа Макола. Едрата жена беше във възбудено състояние и поговори доста с посетителите. Тя бърбореше пискливо, като от време на време посочваше ту към гората, ту към реката. Макола беше седнал настрани и наблюдаваше. Понякога се надигаше и пошушваше нещо на жена си. Той придружи непознатите през клисурата, която се намираще зад станцията, и се върна умислен. Когато двамата бели го разпитаха, той се държа много странно, сякаш беше забравил да говори френски, сякаш беше изгубил

изобщо способността си да говори. Кайер и Карлие стигнаха до извода, че негърът е изпил твърде много палмово вино.

Имаше предложение да дежурят подред, но вечерта всичко изглеждаше така тихо и спокойно, че те се оттеглиха в стаите си както обикновено. През цялата нощ откъм околните села се носеха звуци на барабани. Наблизо проехтяваше силно някакъв барабан, а той биваше последван от други, звучащи отдалеч — после всичко замираше. Малко след това кратки серии от звуци долитаха оттук и оттам, сетне всички се сливаха ведно, тътенът нарастваше и укрепваше, разливаше се над гората и надалеч в нощта, еднообразен и безкраен, като че ли цялата земя се беше превърнала в огромен барабан и с гръмкия си ек отправяше властен зов към небето. И след този плътен и страховит шум внезапни крясъци, напомнящи откъслеци от песни, долетели от някоя лудница, раздираха общия фон, пискливи и пронизващи, и се сливаха в нестройни потоци от звуци, които сякаш се стрелваха нагоре, за да прогонят спокойствието под звездите.

Карлие и Кайер спаха лошо. И на двамата им се бяха счули изстрели през нощта, но не можаха да постигнат съгласие относно посоката им. На сутринта Макола беше изчезнал нанякъде. Върна се към обяд, придружен от един от вчерашните посетители, и отбягваше всички опити на Кайер да се доближи до него — беше като оглушал. Кайер недоумяваше. Карлие, който беше отишъл за риба, се върна и отбеляза, докато показваше улова си:

— Черните са дяволски неспокойни; чудя се какво става. Видях около петнадесет канута да прекосяват реката за двата часа, през които лових риба.

Разтревожен, Кайер попита:

— Този Макола не се ли държи малко странно днес?

Карлие каза:

— Нека всичките ни хора да са заедно, в случай че се появи някаква опасност.

II

В станцията имаше още десет души, които директорът беше оставил там. Тези хора, наети от Компанията за шест месеца (без да имат понятие за продължителността на един месец, а само смътна представа за времето изобщо, служеха на делото на прогреса вече повече от две години. Тъй като принадлежаха към племе от един много отдалечен край на земята на мрака и тъгата, те не бягаха, защото беше съвсем естествено да предполагат, че като чужденци в тази част на страната ще бъдат убити от местните жители; в това отношение предположенията им бяха напълно основателни. Обитаваха сламени колиби, накацали по един от обраслите с тръстикоподобна растителност склонове на клисурата; той се издигаше зад самите постройки на станцията. Не бяха щастливи, защото тъгуваха за празничните напеви, магьосничеството и човешките жертвоприношения на родния си край; там бяха и родителите им, техните братя и сестри, почитаните от тях вождове, магьосниците, вдъхващи респект, любимите им приятели и много други неща, които ги теглеха към родината и което те считаха за проява на човешкото в себе си. Освен това и порциите ориз, с които Компанията ги хранеше, не срещаха одобрението на стомасите им, тъй като оризът беше непозната за тях храна, към която не можеха да привикнат. Вследствие на това те бяха нещастни и болнави. Ако бяха от някое друго племе, щяха да изберат смъртта — за някои диви племена няма нищо по-лесно от самоубийството — и по този начин да се отърват от мизерното си съществуване. Но те бяха войнствени люде с изпилени и наточени зъби, притежаваха воля и издръжливост и продължаваха с глупаво упорство да живеят сред болести и мъка. Вършеха съвсем малко работа и бяха загубили прекрасната си физика. Карлие и Кайер старателно се грижеха за тях, без да успеят да ги върнат към първоначалното им състояние. Двамата бели ги събираха всяка сутрин и им поставяха задачи — да косят трева, да секат дървета и т.н., и т.н., но на земята не съществуваха сила, която да ги накара да вършат

работата си със старание. Всъщност агентите нямаха почти никаква власт над тях.

Следобед Макола дойде до дома на белите и ги намери вперили поглед в три стълба гъст дим, извисяващи се над гората.

— Какво е това? — попита Кайер.

— Там гори села — отвърна Макола, който като че ли се беше отърсил от своето вцепенение. След това внезапно добави: — Ние има много малко слонова кост, малко търговия за шест месеца. Вие иска още слонова кост?

— Разбира се — въодушевено каза Кайер.

Той си мислеше за процентите, които не бяха много високи.

— Онези хора, кои бяха тук вчера, те търговци от Луанда и има повече слонова кост, отколкото може да носи у дома си. Да купува ли от тях? Аз знае техен лагер.

— Отлично — каза Кайер. — Какви са тези търговци?

— Лоши хора — каза Макола с безразличие. — Обича много да се бие и отвлича жени и деца. Те лоши и има пушки. Голяма тревога в страната. Вие иска слонова кост?

— Да — каза Кайер.

Макола помълча известно време. След това рече:

— Наши работници нищо не струва. Станция в много лош вид, господине. Директор ще се сърди. По-добре сега да купува още слонова кост, тогава той няма да казва лошо.

— Нищо не мога да направя; те просто не искат да работят — каза Кайер. — Кога ще купиш слоновата кост?

— Много скоро — рече Макола. — Може довечера. Вие оставя това на мен и да стои вътре в къща, господине. Аз мисли вие да дава палмово вино на наши хора да се весели и танцува тази вечер. Тогава утре работи по-добре. Има много палмово вино — дори става вече малко кисело.

Кайер даде съгласието си и Макола сам изнесе няколко големи кратуни пред вратата на колибата си. Те останаха там до вечерта, а госпожа Макола ги прегледа една по една. Работниците ги взеха при залез-слънце. Когато Кайер и Карлие се прибираха в стаите си, пред колибите на работниците се виеха пламъците на голям огън. Чуваха се крясъци и тътен на барабани. Хора от селото на Гобила се бяха

присъединили към работниците от станцията и веселбата имаше голям успех.

Посред нощ Карлие се събуди внезапно и чу човешки вик; след него прокътят изстрел. Само един. Карлие изтича навън и се сблъска с Кайер на верандата. И двамата бяха изплашени. Когато прекосяваха двора, за да извикат Макола, видяха движещи се сенки в тъмнината на нощта. Една от тях извика:

— Не стреляй! Това аз, Прайс!

След това Макола изникна край тях.

— Вие се прибира бързо вътре, моля — с настойчив глас изрече той, — вие разваля всичко.

— Наоколо има чужди хора — каза Карлие.

— Няма страшно, аз знае това — отвърна Макола. Сетне прошушна: — Всичко добре. Те носи слонова кост. Вие нищо няма да казва! Аз знае моя работа.

Двамата бели неохотно се отправиха обратно към голямата къща, но не можаха да заспят. Чуваха стъпки, шепот, тежко дишане. Струваше им се, че много хора пристигаха в двора, тупваха тежки неща на земята, препираха се дълго време, а сетне си отиваха. Лежах на твърдите си легла и мислеха: „Този Макола цена няма.“ Сутринта Карлие излезе сънливо навън и задърпа въжето на голямата камбана. Всяка сутрин нейният звън събираше работниците. Тази сутрин не се яви никой. Кайер също излезе, като се прозяваше. В далечния край на двора видяха Макола да излиза от колибата си, понесъл в ръце тенекиен леген със сапунена вода. Макола, цивилизован негър, беше много чистоплътен. Той ловко плисна сапунената вода върху злочестото си жълтеникаво кученце и като изви глава към дома на агентите, извика отдалеч:

— Всички хора си отишло снощи.

Те го чуха съвсем ясно, но в изненадата си и двамата викнаха в един глас:

— Какво!

След това се спогледаха.

— Сега съвсем я загажихме! — изръмжа Карлие.

— Невероятно! — мърмореше — Кайер.

— Ще отида до колибите да проверя тази работа — каза Карлие, като се отдалечи.

Макола се приближи и видя Кайер да стои сам.

— Не мога да повярвам — изрече Кайер със съзлив глас. — Ние се грижехме за тях като за собствени деца.

— Те тръгна с хора от крайбрежие — каза Макола след моментно колебание.

— Какво ме интересува с кого са тръгнали, неблагодарниците им с неблагодарници! — извика агентът.

След това, обзет от внезапно подозрение, той погледна Макола и гневно добави:

— Какво знаеш за цялата тази работа?

Макола вдигна рамене, като не отделяше очи от земята.

— Какво да знае? Аз само мисли. Вие ще идва да види слонова кост, която има там? Слонова кост много хубава. Вие никога не виждали такава.

Той се запъти към склада. Кайер го последва механично, като продължаваше да мисли за непонятното изчезване на хората. На земята, пред вратата на фетиша, лежаха шест прекрасни бивника.

— Какво даде в замяна? — попита Кайер, след като огледа стоката със задоволство.

— Не обикновена търговия — каза Макола. — Те донесе слонова кост и го дава на мен. Аз казва да вземе какво най-много иска от станция. Слонова кост много хубав. Друга станция няма такива бивник. Онези хора много иска носачи, а наши хора нищо не прави в станция. Няма сделка, нищо не пише в книга; сега всичко добре.

Кайер почервения от възмущение.

— Как?! — извика той. — Искаш да кажеш, че си разменил нашите хора за слонова кост!

Макола мълчеше.

— Аз... аз... ще — запелтечи Кайер. Най-сетне изкрещя: — Ти си звяр!

— Аз направил най-добро за вас и за Компания — рече Макола невъзмутимо. — Защо вие вика така? По-добре да поглежда този бивник.

— Уволнявам те! Ще напиша доклад срещу теб — няма да гледам никакъв бивник! Забранявам ти да ги докосваш! Заповядвам ти да ги хвърлиш в реката! Ти... ти!

— Вие много нервен, господин Кайер. Ако така много се ядосва на слънце, вие ще хваща треска и умира като първи началник на станция! — Макола произнесе тези думи с внушителна интонация.

Те не помръднаха, докато се изучаваха един друг с поглед, напрегнато и вторачено, сякаш очите им бяха вперени в някаква далечна точка. Кайер потрепери. Думите на Макола не съдържаха нищо повече от това, което означаваха, но на Кайер те се сториха изпълнени със злокобна заплаха! Той рязко се обърна и се запъти към къщата. Макола се оттегли в лоното на семейството си; а бивниците, оставени пред вратата на склада, изглеждаха огромни и скъпоценни под лъчите на слънцето.

Карлие се върна на верандата.

— Всички са заминали, така ли? — с приглушен глас попита Кайер от другия край на общата стая. — Никого ли не откри?

— О, не — отвърна Карлие. — Видях един от хората на Гобила мъртъв, с простреляно тяло. Снощи чухме изстрела.

Кайер бързо излезе навън. Той намери другаря си на верандата, отпразил навъсен поглед над двора, към бивниците край склада. Поседяха известно време в мълчание. След това Кайер предаде разговора си с Макола. Карлие не каза нищо. На обяд ядоха много малко. През този ден не си размениха почти нито една дума. Над станцията сякаш се беше спуснала някаква тягостна тишина, която сковаваше устните им. Макола не отвори склада; той прекара деня в игра с децата си. Беше се проснал по гръб върху една рогозка пред вратата на колибата си, а децата възсядаха гърдите му и се катереха по него. Гледката беше трогателна. Както обикновено, госпожа Макола беше заета цял ден с готвене. Вечерта белите мъже хапнаха малко по-добре. След вечеря Карлие, с лула в уста, се отправи към склада, постоя доста време над бивниците, докосна с крак един-два от тях, дори се опита да повдигне най-големия откъм острия му край. След това се върна при началника си, който не беше напускал верандата, тръшна се на стола и каза:

— Сега разбирам всичко! Били са нападнати, докато са спели, след като са изпили всичкото това палмово вино, което Макола им даде с твое разрешение. Цялата работа е била предварително нагласена! Разбираш ли? Най-лошото е, че там е имало и хора на Гобила, които

също са били отвлечени. Най-трезвият се е събудил и е бил наказан за това със смърт. Що за страна, боже мой! Какво ще правим сега?

— От само себе си се разбира, че не можем да докоснем тази слонова кост — каза Кайер.

— Естествено, че не — съгласи се Карлие.

— Робството е нещо страшно — изрече Кайер с пресекващ глас.

— Ужасяващо; всички тези страдания — изсумтя Карлие с убеждение в гласа.

Те вярваха на думите си. Всеки показва определено предпочитание към известни звуци, които той и себеподобните му могат да издават. Но що се отнася до чувствата, хората не знаят нищо за тях. Ние говорим с възмущение или ентузиазъм, говорим за потискане, жестокост, престъпления, преданост, саможертва, добродетели, а всъщност не знаем какво точно се крие зад тези думи. Никой не знае какво означават страдание или жертва — освен може би жертвите на тайнственото предназначение на тези илюзии.

Сутринта те видяха Макола с усърдие да монтира големия кантар за теглене на бивници в двора. След известно време Карлие каза:

— Какво се гласи да прави този долен мошеник?

С ленива крачка той се запъти към двора. Кайер го последва. Застанаха наблизко и започнаха да наблюдават. Макола не им обръщаше внимание. След като нагласи кантара, той се опита да качи върху него един от бивниците. Бивникът обаче се оказа прекалено тежък. Негърът се огледа безпомощно и мълчаливо; известно време и тримата стояха неми и вкаменени като статуи. Изведнъж Карлие проговори:

— Хвани го от другия край, Макола, негодник такъв!

Заедно успяха да метнат бивника върху кантара. Кайер трепереше целият. Като мърмореше „О, господи! О, господи!“, той пъкна ръка в джоба си и измъкна оттам къс смачкана хартия и парче молив. Обърна гръб на другите двама, сякаш се готвеше да прави нещо тайно, и скришно записа теглата, които Карлие извикваше ненужно високо. Когато всичко свърши, Макола промърмори под носа си:

— Тук слънце много силно за бивници.

Карлие подхвърли към Кайер с безгрижен тон:

— Виж какво, шефе, ще взема да му помогна да прехвърлим тези неща в склада, а?

По пътя обратно към къщата Кайер отбеляза с въздишка:

— Така или иначе тази работа трябваше да се свърши.

А Карлие допълни:

— Случаят е достоен за съжаление, но тъй като хората бяха собственост на Компанията, то и слоновата кост е слонова кост на Компанията.

— Разбира се, аз ще изготвя доклад до директора — каза Кайер.

— Естествено, нека той реши — отвърна одобрително Карлие.

На обяд похапнаха с охота. От време на време Кайер изпускаше по някоя въздишка. Винаги, когато трябваше да споменат името на Макола, те прикачваха към него някой оскърбителен епитет. Това облекчаваше съвестта им. Макола си даде почивка от един ден и окъпа децата си в реката. През този ден никой от селото на Гобила не се приближи към станцията. Така беше и на следващия, и на последващия ден. Измина една седмица. Липсваха всякакви признаци на живот в селото на Гобила, сякаш всички там бяха измрели. Но жителите му всъщност само жалееха за онези, които бяха изгубили в резултат на злата сила на белите, довели лоши хора в родината им. Лошите хора си бяха отишли, но страхът беше останал. Страхът винаги остава. Човек може да унищожи всичко в себе си — любов, омраза, вяра, дори съмнение, но докато е вкопчен в живота, той не може да унищожи страха: страх коварен, неунищожим и ужасен, който пронизва съществуването му, който обагря мислите му, който се таи в съзнанието му, който наблюдава усилието на последното издихание върху устните му. В страха си старият и благ Гобила предложи извънредни човешки жертвоприношения на всички зли духове, обладали белите му приятели. На душата му беше тежко. Някои воители заговориха за пожари и смърт, но предпазливият стар дивак успя да ги разубеди. Кой би могъл да предвиди злините, които можеше да донесе гневът на тези тайнствени същества? Трябваше да ги оставят на мира. Може би и те щяха да изчезнат в земята, както беше постъпило първото същество. Гобила беше на мнение, че неговите хора трябва да стоят настрана от белите и да се надяват на по-добри времена.

Кайер и Карлие съвсем не изчезнаха, а останаха над земята, която като че ли беше станала още по-голяма и пуста в мислите им. Те се измъчваха не толкова от пълната, дълбока тишина на станцията, колкото от смътното усещане, че нещо си е отишло от вътрешния им мир, нещо, което обезпечаваше безопасността им и отблъскваше

попълзновенията на заобикалящия ги див свят към техните души. Образът на дома, спомените за хора като тях, хора, които мислят и чувствуват, както те някога мислеха и чувствуваха, отплуваха далеч-далеч и избледняха при яркия блясък на слънцето в безоблачното небе. Безнадеждността и свирепостта сякаш се процеждаха от огромната тишина и се прокрадваха все по-близо до тях, за да ги вкопчат неусетно в лапите си, да ги огледат, да ги обгърнат с непреодолимо, познато и противно внимание.

Дните преминаваха в седмици, сетне в месеци. Хората на Гобила ознаменуваха всяко пълнолуние с викове и удари на барабаните си както винаги досега, но не се приближаваха към станцията. Макола и Карлие веднъж се качиха в едно кану и се опитаха да възобновят връзките си с тях, но бяха посрещнати с дъжд от стрели и трябваше с бяг да спасяват живота си. Този опит предизвика много шум и врява в земите нагоре и надолу по реката, които не стихнаха няколко дни. Паруходът закъсняваше. Отначало те коментираха закъснението с наперен тон, който по-късно премина в загриженост, а сетне стана мрачен. Положението ставаше сериозно. Запасите бяха на привършване. Карлие хвърляше въдиците си в реката, но нивото ѝ беше спаднало и рибата се беше насочила към дълбочините в средата ѝ. Не смееха да се отдалечават много от станцията, когато ходеха на лов. Още повече че в непроходимата гора нямаше никакъв дивеч. Веднъж Карлие уби един хипопотам в реката. Не разполагаха с лодка, за да го измъкнат, и той потъна. Когато изплува отново, реката го отнесе надолу и хората на Гобила го прибраха. Това даде повод за всеобщ празник в селото, а Карлие изпадна в бяс, като заговори за необходимостта от изстребване на всички негри, преди тези земи да станат обитаеми. Кайер мълчаливо се шляеше наоколо, прекарваше цели часове в гледане на портрета на своята Мели. Портретът изобразяваше малко момиченце с дълги русоляви коси и продълговато нацупено лице. Краката му бяха отекли и той едва се движеше. Карлие, чиито сили бяха подкопани от треската, не можеше вече да се перчи, но продължаваше да се клатушка насам-натам, все още с нехайно изражение на лицето, както подобава на човек, който живее със спомените си за елитния си полк. Беше станал груб, саркастичен и разви склонност да говори неприятни неща. Той наричаше това „откровеност“. Отдавна бяха изчислили процентите си от търговията,

включително и от последната сделка на „този отвратителен Макола“. Освен това се бяха разбрали да не споменават нищо за нея. Отначало Кайер се колебаеше, защото изпитваше страх от директора.

— Той е виждал много по-лоши неща да стават тихомълком — твърдеше Карлие с груб смях. — Да му се доверим, така ли! Няма да ти каже дори и едно благодаря, ако му изпееш нещо. Да не мислиш, че той струва повече от теб или мен. Кой ще проговори, ако си държим езиците зад зъбите? Та тук няма никой.

Точно в това беше бедата. Там нямаше никой; и оставени сами със своите слабости, ден след ден те се превръщаха все повече в двойка съучастници, отколкото в двама предани приятели. Осем месеца няхаха вест от дома си. Всяка вечер си казваха: „Утре ще дойде параходът.“ Но един от параходите на Компанията се беше повредил, а с другия директорът обикаляше и събираше слоновата кост от подалечни и по-важни станции по главното течение на реката. Той считаше, че безполезната станция с безполезните си агенти може да почака. Междувременно Кайер и Карлие преживяваха с ориз, варен в солена вода, и проклинаха Компанията, цяла Африка и деня, в който се бяха родили. Само този, който е живял на подобна диета, познава нечовешката мъка от необходимостта да поддържа живота в себе си. В станцията нямаше нищо друго освен ориз и кафе; кафето пиеха без захар. Кайер тържествено беше заключил последните петнадесет бучки заедно с половин бутилка коняк в случай, както той обясни, че се появи някаква болест. Карлие посрещна това с одобрение.

— Когато човек е болен — каза той, — деликатеси от подобен род действуват ободряващо.

Времето минаваше в очакване. Трева избуя из целия двор. Камбаната вече не биеше. Дните минаваха тихо, мъчително и бавно. Разговорът помежду им приличаше повече на лай, оскъдните им думи бяха горчиви, сякаш бяха попарени от горчивината на собствените им мисли.

Един ден, след като отново бяха обядвали варен ориз, Карлие остави чашата си с кафе недокосната на масата и каза:

— По дяволите! Нека поне веднъж да прием свястно кафе. Донеси захарта, Кайер!

— Тя е за болен — измърмори Кайер, без да вдигне поглед.

— За болен — подигравателно повтори Карлие. — Глупости!... Хайде де! На, аз съм болен.

— Ти не си по-болен от мен и затова нямаш нужда от захар — миролюбиво заяви Кайер.

— Хайде! Давай бързо захарта, стиснат робовладелец такъв!

Очите на Кайер се стрелнаха нагоре. Карлие се хилеше с подчертана безочливост. И изведнъж на Кайер му се стори, че никога не беше виждал този човек преди. Кой беше той? Нищо не знаеше за него. На какво беше способен? Прониза го изненадващата тръпка на някакво яростно чувство, като че ли около него витаеше нещо неочаквано, опасно и окончателно. Но той успя да изрече спокойно:

— Шегата ти е проява на лош вкус. Не я повтаряй, моля те.

— Шега ли! — извика Карлие, като рязко издаде тялото си напред. — Гладен съм, болен съм — каква ти шега! Ненавиждам лицемерите. А ти си точно такъв. Ти си търговец на роби. В тази проклетата страна няма нищо друго освен търговци на роби. Искам захар в кафето си днес и нищо друго не ме интересува!

— Забранявам ти да ми говориш по този начин — каза Кайер с насилена решителност в гласа.

— Какво каза? — извика Карлие и скочи на крака. Кайер също се изправи.

— Аз съм ти началник — започна той, като се опитваше да овладее неувереността в гласа си.

— Какво? — изкрещя другият. — Кой ми бил началник тук? Тук няма началници. Тук няма нищо — нищо освен теб и мен. Донеси захарта, дебело магаре такова!

— Мери си думите! Напусни тази стая! — изпищя Кайер. — Уволнявам те, разбойник с разбойник!

Карлие замахна с една табуретка. Изведнъж гневът му стана още по-заstraшителен.

— Скапана цивилна отрепка, на ти това! — ревна той.

Кайер успя бързо да се навре под масата и табуретката връхлетя върху отсрещната стена. След това, докато Карлие се опитваше да катурне масата, с отчаяна решителност Кайер се втурна сляпо, сгушил глава между раменете си като подгонено прасе, събори приятеля си, профуча по верандата и се шмугна в стаята си. Залости вратата, грабна револвера си и застана сред стаята, като дишаше тежко. Само след

няколко секунди Карлие вече яростно сипеше ритници по вратата му и ревеше:

— Ако не изнесеш захарта, ще те застрелям като мръсно куче! Ще броя до три — едно... две... три! Няма да я дадеш, така ли? Сега ще ти покажа кой е господар тук!

Кайер помисли, че вратата няма да издържи, и се провря през квадратния отвор в стената, който служеше за прозорец. Сега вече ги разделяше ширината на цялата къща. Но другият явно не беше в състояние да разбие вратата и Кайер чу тропота на приближаващи се стъпки. Той напрегна сетни сили и също побягна. Бягаше с възможно най-голяма бързина, стиснал в ръка револвера, като все още не можеше да разбере какво става с него. Пред погледа му преминаха последователно колибата на Макола, складът, реката, клисурата и ниските храсти; видя отново тези неща, когато обиколи в бяг къщата за втори път. И още веднъж те прелетяха пред погледа му. Сутринта не можеше да направи и една крачка, без да изпъшка.

А сега бягаше. Бягаше достатъчно бързо, за да не попадне пред погледа на другия.

След това, когато в своята отпадналост и отчаяние си мислеше: „Преди да направя още една обиколка, ще се строполя мъртъв“, той чу как другият се препъна шумно и спря. Той също спря. Сега беше зад къщата, а Карлие — отпред, както в началото. Чу го да се строполява на един стол с проклетия на уста и изведнъж неговите собствени крака поддадоха под тежестта на тялото му и той се свлече на земята с гръб, опрян о стената. Устата му беше пресъхнала, а лицето — плувнало в пот и сълзи. Какво ставаше всъщност? Струваше му се, че това е една ужасна илюзия; струваше му се, че сънува; струваше му се, че полудява! След малко ще дойде на себе си. За какво се сдърпаха? Захарта! Колко нелепо! Ще му я даде всичката — той не искаше никаква захар. И започна да се изправя на крака, внезапно обзет от чувство на сигурност. Но още преди да се изправи съвсем, една отрезвяваща мисъл мина през ума му и отново го хвърли в отчаяние. Помисли си: „Ако сега отстъпя пред този военен грубиян, утре той пак ще започне да ме тормози, а след това отново и отново — ще има други претенции да ме тъпче, да ме тъпче, да ме превърне в свой роб — и аз ще бъда изгубен! Изгубен! Параходът може да се бави още с дни, а може и изобщо да не дойде.“ Той така потрепери, че трябваше

отново да потърси сигурността на земята. Тялото му се гърчеше в отчаяни спазми. Той чувствуваше, че не е в състояние, че няма да може да се помръдне повече. Мислите му бяха изцяло погълнати от внезапно обзелото го прозрение за безизходността на ситуацията, от това, че само за един миг животът и смъртта бяха станали еднакво трудни и ужасни.

Изведнъж чу как другият избутва стола си назад; Кайер скочи пъргаво на крака. Слухът му беше напрегнат до краен предел, а лицето му изразяваше обърканост. Трябваше отново да бяга! Наляво или надясно? Чу стъпки. Стиснал здраво револвера си, той се втурна наляво и му се стори, че точно в същия момент те връхлетяха един върху друг. И двамата нададоха вик на изненада. Между тях отекна силен изстрел, с червените пламъци на експлозията се разнесе и гъст дим и Кайер, оглушен и заслепен, се отдръпна назад с мисълта: „Улучен съм — това е краят!“ Той зачака другият да се приближи, за да се наслаждава на агонията му. Ръцете му се вкопчиха в една от вертикалните греди към покрива — „Край!“ След това чу шум откъм другата страна на къщата, сякаш някой се беше строполил с главата напред върху някакъв стол — после настана тишина. Нищо не се беше случило. Той не беше мъртъв. Само рамото го болеше, сякаш беше силно изкълчено; беше изгубил и револвера си. Обезоръжен и безпомощен! Сега беше в ръцете на съдбата. От другата страна не долиташе никакъв звук. Това беше някаква хитрина. Другият сега го дебнеше! От коя посока? Може би в този момент се прицелваше!

След няколко мига на ужасна и нечовешка агония той реши да приеме съдбата си. Беше готов на капитулация. Зави зад ъгъла, като се подпираше с ръка о стената; направи няколко крачки и едва не се строполи от ужас. На пода, подаващи се иззад отсрещния ъгъл, стърчаха два крака с пръстите нагоре. Два бели крака в червени чехли. Почувствува, че му се повдига и че потъва в пълен мрак. След малко пред очите му изплува фигурата на Макола и каза:

— Вие идва насам, господин Кайер. Той мъртъв.

Кайер избухна в сълзи на благодарност, в силен пристъп на хлипащ плач. След малко разбра, че седи на един стол, забил поглед в проснатото по гръб тяло на Карлие. Макола бе коленичил над трупа.

— Това ваш револвер? — попита Макола, като се изправяше.

— Да — каза Кайер и бързо прибави: — Той ме гонеше, за да ме убие, ти видя това.

— Да, видял — каза Макола. — Има само един револвер тук. Къде негов?

— Не зная — прошепна Кайер с глас, който изведнъж беше изгубил силата си.

— Аз отива да го търси — отвърна тихо негърът.

Той обиколи верандата, докато Кайер седеше неподвижно и гледаше трупа. Макола се върна с празни ръце, постоя замислен, след това безшумно влезе в стаята на мъртвия и веднага излезе с револвер, който той вдигна пред лицето на Кайер. Кайер затвори очи. Виеше му се свят. Сега животът му се струваше по-ужасен и по-труден, отколкото смъртта. Беше застрелял невъоръжен човек.

След като помисли малко, Макола посочи към мъртвия, който лежеше на пода с кървава дупка на мястото на дясното си око:

— Той умрял от треска.

Кайер го гледаше с вцепенен поглед.

— Да — повтори замислено Макола, като прекрачи трупа, — аз мисли, че той умрял от треска. Утре ще го погребва.

И бавно се запъти към жена си, която го очакваше, като остави двамата бели на верандата.

Настъпи нощта, а Кайер все още седеше неподвижно на стола си. Седеше притихнал, сякаш беше поел доза опиум. Бурните емоции, през които беше преминал, породиха у него чувство на спокойна отпадналост. За един кратък следобед той беше опознал дълбините на ужаса и отчаянието и сега намираще покой в убеждението, че животът вече не крие никакви тайни за него, нито пък смъртта! Седеше до трупа и мислеше; мислеше трескаво, спохождаха го съвсем нови мисли. Като че ли се беше отделил изцяло от себе си. Старите му мисли, убеждения, нещата, които харесваше или не харесваше, неща, които почиташе, и неща, които ненавиждаше, се проявяваха най-сетне в истинската си светлина! Оказаха се презрени и детински, фалшиви и смешни. Седнал до човека, когото беше убил, той се беше отдал на новата си мъдрост. Спореше със себе си за всичко под небето с онази объркана прозорливост, която притежават някои луди. Сега си мислеше, че този мъртвец беше и без друго един отвратителен звяр; че всеки ден умират хиляди, а може би и стотици хиляди — кой можеше

да каже? — и че сред този брой една смърт не променя нищо; тя е без значение, поне за едно мислещо същество. Защото той, Кайер, е мислещо същество. През целия си живот до този момент беше вярвал в куп глупости, както и всички останали хора — които са глупаци, но сега вече той мисли! И знае! В душата му цареше мир; Кайер беше опознал най-висшата мъдрост! След това се опита да види себе си мъртъв, а Карлие да седи на този стол и да го наблюдава; опитът му се увенча с такъв неочакван успех, че за известно време му беше трудно да каже кой е мъртъв и кой — жив. Но това необикновено постижение на въображението му го стресна и с трезво и навременно усилие на разсъдъка си той успя да предотврати превръщането си в Карлие. Сърцето му подскочи и той цял се обля в гореща пот при мисълта за тази опасност. Карлие! Какъв ужас! За да приведе в ред разстроените си нерви — нищо чудно в това! — той се опита да посвири с уста. След това изведнъж заспа или поне помисли, че заспива; във всеки случай наоколо имаше плътна бяла пара и някой свиреше сред нея.

Той се изправи. Денят беше настъпил и над земята се стелеше гъста мъгла — мъгла пронизваща, всепоглъщаща и тиха, утринната мъгла на тропиците, мъглата, която обгръща и убива, мъгла бяла и смъртоносна, безупречна и отровна. Той стана, видя трупа и вдигна ръце над главата си с вик на човек, който, излязъл от транс, осъзнава, че е завинаги зазидан между стените на гробница. „Помощ!... О, господи!“

Нечовешки писък, кълтящ и внезапен, прониза като стрела белия покров на тъжната земя. Последваха три кратки, пискливи изсвирвания, а след тях в настъпилата тишина се затъркаляха необезпокоявано венците от мъгла. След това въздухът бе раздран от бързи и пронизващи звуци, наподобяващи вика на някакво разярено и безмилостно същество. Прогресът зовеше Кайер откъм реката. Прогресът, цивилизацията и всички добродетели. Обществото зовеше своето цивилизовано дете при себе си, за да се погрижи за него, да го поучи, да го порицае, да го осъди; то го зовеше да се завърне към буницето, от което се беше отделило, за да бъде извършена една справедливост.

Кайер чу и разбра. Той затътри своето олюляващо се тяло надолу по стъпалата, като за пръв път напусна другия, откакто ги бяха оставили заедно на този бряг. Опипваше пътя си в мъглата и обзет от

безпомощност, призоваваше невидимото небе да отмени делото си. Размина се в мъглата с тичащия Макола, който викаше:

— Параход! Параход! Те не вижда. Те свири за станция. Аз бяга да бие камбана. Вие отива до пристан, господине. Аз бие камбана.

И изчезна. Кайер стоеше неподвижно. Погледна нагоре: мъглата се носеше ниско над главата му. Огледа се наоколо като човек, който се е загубил; видя някакво тъмно петно с формата на кръст, което стърчеше на фона на вдигащата се мъгла. При първите му залитащи крачки натам камбаната на станцията заби силно и безредно в отговор на нетърпеливия вой на парахода.

Директорът на Голямата цивилизоваща компания (известно е, че цивилизацията плътно следва търговията) стъпи пръв на брега и корабът веднага се изгуби от погледа му. Мъглата, забулила реката, беше необикновено гъста; над станцията се носеше металният звън на камбаната, безспирен и дързък.

Директорът извика високо към парахода:

— Никой не идва да ни посрещне; може да се е случило нещо, въпреки че камбаната бие. По-добре елате и вие!

И той се закатери с мъка по стръмния бряг. Капитанът и машинистът го последваха. На високото мъглата бе по-рядка и щом се изкачиха горе, те видяха, че директорът е отишъл доста далеч. Изведнъж той се втурна напред, като им викаше през рамо:

— Бегом! Тичайте към къщата! Намерих единия! Бързо, търсете другия!

Беше намерил единия от тях! Дори той, човек с разностранен и внушителен опит, беше покъртен от находката си. Стоеше и бъркаше в джобовете си (за нож), обърнат с лице към Кайер, който висеше на кръста за един ремък. Той явно се бе покачил върху гроба, който беше висок и тесен, и след като бе завързал единия край на ремъка за рамото на кръста, се бе отблъснал от могилката. Пръстите на краката му бяха само на няколко инча от земята, ръцете му висяха вдървено отстрани; той като че ли непохватно се опитваше да застане мирно, но едната му морава на цвят буза игриво бе допряла рамото. И съвсем непочтително беше изплезил на своя директор отеклия си език.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.